

הפנים" קרוי כן, משום שהיו לו פנים. ואין פנים פחותים מטפת. ואף הוא לא היה בא מן החמץ. כדכתיב, "כל המנחה אשר תקריבו לה, לא תעשה חמץ". ודרשינן, "כל המנחה" — לרבות לחם הפנים! אלמא, אף בעובי טפח אינו מחמץ.

אבל אם הוא עבה יותר מטפח, אף בית הלל אוסרים בו, משום חשש חימוץ.

מתקופה לה רב יוסף: וכי מה ראייה מלחם הפנים שעשייתו היא על ידי כהנים שהם זריזין? ואם אמרו בזריזין שיכולים לשמר מחימוץ אף בעובי טפח, וכי יאמרו כן אף במצה המסורה לכל, ואף לשאינן זריזין?!

ועוד: הרי בעשיית לחם הפנים היו עמלים הרבה, כדין כל המנחות. דשינו: כל המנחות טעונות שלש מאות שיפה [שפשוף החיטה בין ידו לכלין], ושלש מאות בעיטה [שהיו מבעטין את החיטה באגרוף]! ומרוב העמל שעמלו בהן לא היו ממהרות להחמץ. ואם אמרו בלחם הפנים שהוא פת עמילה, שאינו מחמץ בעובי טפח, וכי יאמרו כן בסתם פת, שאינה עמילה?!

ועוד: הרי לא היו כורתים עצים לצורך המקדש אלא בימות החמה, עד ט"ו באב, כדי שיהיו יבשים טובא. ופת הנאפית על עצים אלו אינה ממהרת להחמץ. הלכך, אם אמרו בלחם הפנים שנאפה בעצים יבשים, שאינו מחמץ אף בעובי טפח, וכי יאמרו כן בסתם מצות שנאפות בעצים לחים?!

ועוד: הרי את התנור שבמקדש היו מסיקים כל יום בלא הפסק, לצורך אפית מנחות ולחמי תודה. ומתוך כך היה חם הרבה. הלכך, אם אמרו בלחם הפנים שאינו מחמץ

אם כן, מה תלמוד לומר "לחם עוני"? — פרט לחלוט ואשישה.

והוינן בה: ומאי [מהיכן] משמע דהאי "אשישה", לישנא דחשיבותא היא?

ומשינן: מדכתיב בדוד [ביום ששב ארון ה' לעיר דוד], "ויחלק לכל העם לכל המון ישראל למאיש ועד אישה, לאיש חלת לחם אחת ואשפר אחד ואשישה אחת, וילך כל העם איש לביתו".

ואמר רב חנן בר אבא: "אשפר", הוא אחד משישה שבפר! כלומר, נתח בשר שהוא שישית פר.

"אשישה", היא גלוסקה גדולה ששעורה הוא אחד משישה שבאיפה!

ופליגא רב חנן אדשמואל. דאמר שמואל: אשישה אינה דבר מאכל כלל, אלא היא גרבא דחמרא [איפת יין]. וכדכתיב "ואהבי אשישי ענבים". שאמר ה' אל הושע על ישראל, שהם פונים לאלהים אחרים, ואוהבים הם אשישי ענבים. אלמא, "אשישה" מדת יין היא.

תנו רבנן: אין אופין פת עבה בפסח! שמחמת שהיא עבה, אי אפשר לשומרה מחימוץ — דברי בית שמאי.

א-ז רבית הלל מתירין.

והוינן בה: וכמה הוא שיעור פת עבה?

אמר רב הונא: עובי טפח! ובוזה אסרו בית שמאי. ובית הלל התירו, שהרי כן מצינו בלחם הפנים, שהיה עוביו טפח! ש"לחם

[במקומו של התנא דברייתא ההיא], לפת מרובה, "פת עבה" קרו ליה! שמשמעות לשון "עבה", היתה אצלם "מרובה".

והוינן בה: מאי טעמא אסרו בית שמאי ללוש פת עבה?

אי משום דטירחתה מרובה, וקא טרח טירחא דלא צריך ביום טוב [שהרי יכול ללוש פת מועטת שאין בה טירחה], אם כן, מאי איריא בפסח דוקא? הלא אפילו ביום טוב אחר נמי אסורה טירחא דלא צריך.

ומשנינן: אין הכי נמי, ולא דוקא בפסח הוא דאסור לעשות כן. והאי תנא, ביום טוב של פסח הוה קאי כששנה דין זה, ולכן נקט פסח. והוא הדין לשאר ימים טובים.

תניא נמי הכי: אין אופין פת עבה ביום טוב — דברי בית שמאי.

ובית הלל מתירין⁽²⁾! אלמא, לא דוקא ביום טוב של פסח פליגי.

תנו רבנן: יוצאין ידי חובת מצה, בין בפת נקיה ובין בהדראה [פת קיבר]! וכדאיתא לעיל, ד"מצות מצות ריבה".

וכן יוצאים בסריקין המצויירין [מצות שעשאון בצורת ציורים שונים] בפסח!

בעובי טפח, הלא הוא משום שנאפה בתנור חם. וכי יאמרו כן אף בסתם מצה שנאפית בתנור צונן?!

ועוד: הרי לחם הפנים נאפה בתנור של מתכת. ואם אמרו בתנור של מתכת שאין הלחם מחמיץ בו, וכי יאמרו כן אף במצה הנאפית בתנור של חרס?!

אמר רב ירמיה בר אבא: שאילית את רבי ביחוד [שאלתי את רבי ביחידות] מהי פת עבה? — ומנו הוא רבו של רב ירמיה — רב הוא.

ואיכא דאמרי: אמר רב ירמיה בר אבא אמר רב: שאלה זו שאילית את רבי ביחוד — ומנו הוא רבו של רב — רבי הוא.

ואמר לי: מאי פת עבה? — היא פת [עיסה] מרובה! שכל מצה בפני עצמה אינה עבה. אלא שלש עיסה של הרבה מצות בבת אחת. ולא משום חשש חימוץ אסרוה בית שמאי. אלא משום שטירחה מרובה יש בלישתה. ואסור ביום לטרוח טירחה שאינה צריכה⁽¹⁾.

ואמאי קרו ליה "פת עבה"? — משום דנפישו בלישה! שבזמן שלשין את כל העיסה יחד, היא עבה.

ואי בעית אימא: באתריה דהאי תנא

צריכה אלא לככר אחד.

2. והני מילי ביום טוב. אבל בפסח אסור ללוש ולאפות יותר משיעור חלה, משום חשש חימוץ, כדאיתא לקמן. רי"ף.

ובעל המאור נחלק עליו. וכתב דדוקא ללוש אסור בשיעור מרובה. אבל לאפות מותר. ויעוין במלחמות ה', שכתב דאף דעת הרי"ף כן.

והרי"ף, שאף הם לא נתכוונו לפת העשויה מסובין לבד. אלא מקמח שלא הוציא ממנו את הסובין.

1. רש"י, על פי ה"ן. אבל תוספות פירשו, דפליגי האם מותר לאפות יותר מכדי הצורך. ובית הלל סברי כדאיתא בביצה יז א, דמערמת אשה ואופה תנור מלא ככרות, אף על פי שאינה

אמרתי לו: אבא, וכי לא כך אמרו חכמים:
אין עושיין פריקין המצוירין בפסח?

אמר לי: בני, לא בסריקין של כל אדם אמרו
כן, אלא רק בסריקין של נחתומין אסרו!
שמשום שהן עושים אותם למוכרם, הם
מקפידים על יופיים, ומשתהים הרבה
בעשיית צורתן. אבל בעל הבית שעושה
אותם לעצמו, אינו מקפיד כל כך לייפותן.
ואינו משהה אותם חוץ לתנור.

איכא דאמרי: הכי קאמר ליה רבי צדוק
לבנו: לא בסריקין של נחתומין אמרו
לאוסרם, אלא בסריקין של כל אדם! לפי
שהנחתומין בקיאים ורגילים בדבר, וכן יש
להם דפוסים. הלכך, אין חוששין בהם
שישהו אותם קודם אפייתם. ואותם סריקין
שבבית לרבן גמליאל, היו של נחתומין.

אמר רבי יוסי: עושיין בפסח פריקין
מצוירים, כשהם דקים כמין רקיקין! שמאחר
והם דקים וקלושים [דלילים], אינם ממהרים
להחמיץ.

אבל אין עושיין פריקין מצוירים כשהם עבים
כמין גלוסקאות! שמשום עוביים הם
מחמיצים אף בשהייה מועטת.

תנן התם: הסופגנין [בצק שהוא דליל
כספוג], והדובשנין [בצקות המטוגנים

ואף על פי שאמרו, אין עושיין לכתחלה
סריקין המצוירין בפסח, בדיעבד יוצאים
בהן.

אמר רב יהודה: דבר זה שאל בייתום בן
זונין לחכמים: מפני מה שאין עושיין פריקין
המצוירין בפסח?

אמרו לו: מפני שאם נתיר לעשותם, תהא
האשה שוהה עליה [על העיסה] כדי לציירה,
ולא תמהר להכניסה לתנור. ותוך כדי כך,
היא מחמצתה.

אמר להם בייתוס: אם משום כן אסרו, הרי
אפשר לעשותם באופן שאין לחשוש לכך.
וכגון שיעשנה לצורה זו בדפוס, ויקבענה
[את תבנית הצורה] כיון [מהר, בדחיפה
אחת] על גבי הבצק! ובכהאי גוונא אינו
משתהה בעשית הצורה, וליכא למיחש
לחמוץ.

אמרו לו: אף בדפוס אסור לעשות כן. שהרי
לרוב הנחתומין אין דפוס כזה. ואם נתיר,
יאמרו: כל הסריקין המצוירין אסורין
לעשותם. וסריקי בייתום בן זונין מותרין!
הלכך, אסרו לעשותם בכל אופן, משום לא
פלוג.

אמר רבי אלעזר בר צדוק: פעם אחת
נכנסתי אחר אבא, לבית רבן גמליאל.
והביאו לפניו פריקין המצוירין בפסח.

הרי"ף כאי בעית אימא, ד"באתרא דהאי תנא
קרי למרובה "עבה".
והקרבן נתנאל כתב, דיש ליישב אף ללישנא
קמא. ואירי בעיסה שנילושה ביין ושמן בלבד,
שאינ מחמיצים.

ותמה התפארת שמואל, הא הכא אף בפסח
איירי, כדקתני להדיא. ואף איירי שבשעת
הלישה היא מרובה. כדמפרש בסמוך, דקרי לה
"עבה", משום דנפשי בלישה.
וכבר עמד על זה הרמב"ן שם. וכתב דהך
לישנא באמת לא מיתוקמא כהלכתא. אלא פסק

[שהוטל למים רותחים במחבת] של בעלי בתים! שלא נעשה כתיקון לחם⁽⁴⁾.

אמר ריש לקיש: כל המינים הללו השנויים במשנה זו, מעשה אלפס הן! שנתבשלו בכלי העומד על גבי האש. הלכך לאו "לחם" הם. שאין לחם אלא מאפה תנור.

ורבי יוחנן אמר: אף מעשה אלפס "לחם" נינהו, וחייבין בחלה. והללו השנויים במשנה, פטורים מחלה משום שעישאן [בישלם] בחום החמה⁽⁵⁾.

מיתבי: תניא: הסופגנין והדובשנין והאיסקריטין — אם עשאן באלפס הרי הם חייבין. ואם עשאן בחמה, הרי הם פטורין! הרי להדיא ד"מעשה אלפס חייבין". ותירובתיה לדרבי שמעון בן לקיש.

דבש], והאיסקריטין [בצקות העשויין כצפיחית, שעיסתם רכה מאוד], וחלת המסרת [המחבת, דהיינו בצק שנעשה במחבת] ולחם המדומע [שמעורב בו קמח של תרומה] — כל מיני הלחמים הללו פטורים מן החלה!

המדומע פטור מן החלה, משום דכתיב בחלה "תרימו תרומה". וממעטינן, ולא לחם שכבר יש בו תרומה⁽³⁾.

וכל השאר פטורים, משום דלאו "לחם" נינהו. ואין חיוב חלה נוהג אלא בלחם. כדכתיב "באכלכם מלחם הארץ".

והוינן בה: מאי "חלת המסרת"?

אמר רבי יהושע בן לוי: זה הוא בצק חלוט

ידי האפיה נעשה לחם. ובהכי פליגי, אי מעשה אלפס נחשב כאפיה בתנור לעשותו לחם או לא. אבל אם לש בלילה עבה כדרך לישת הפת, קרוי "לחם" משום הלישה עצמה. ואין צריך שהאפיה תעשהו "לחם". וכן משמע מהא דתנן: עיסה שתחלתה וסופה ספגנין, פטורה מן החלה. תחלתה סופגנין וסופה עיסה, או שתחלתה עיסה וסופה סופגנין, חייבת בחלה. אלמא סגי באחד מהשנים להחשיבו לחם. או בלישה או באפיה. ואף לענין "המוציא" פסק כן.

אבל הר"ש בחלה נחלק עליו. וכתב, דאף בבליה עבה, אם מלכתחלה לשה על דעת לבשלה במים, פטורה. ולא מתחייב בגלגול לבדו אלא כשלוש על דעת לאפותה בתנור, ואחר כך נמלך ובישלה במים.

5. ולהמבואר בתוספות לקמן, דלא פליגי רבי יוחנן אלא במעשה אלפס בלא משקין, נמצא דב"חלת המסרת" שהוא חלוט של בעלי בתים,

3. ובנדה מז מבואר, דאית ליה להאי תנא, דחלה בזמן הזה דרבנן. וכיון דהמדומע אסור מדרבנן משום התרומה שבו, ממעטינן ליה מ"תרימו תרומה". אבל מחיוב חלה דאורייתא ודאי לא הוה ממעטינן מדומע. שהרי אינו תרומה אלא מדרבנן.

ואכתי יש לעיין, דהרי אף מדרבנן אין אסור משום תרומה, אלא חלק התרומה המעורב בו. ומחמתן נאסרת כל התערובת. ואמאי פטרינן את כל התערובת מחלה.

ויש לומר, דחכמים נתנו בתערובת כולה דין תרומה, לענין פטור מחלה דרבנן. רבינו דוד. מיהו יעוין במהר"י קורקוס פרק ו מהלכות בכורים, שצייד בדעת הרמב"ם, דהמדומע פטור אף מחיוב חלה דאורייתא. וסמך דבריו מהירושלמי. ויעוין שם בטעמא דמילתא.

4. ואומר רבינו תם, דסוגיין איירי בבליה רכה. שבהכי אינו חשוב לחם מצד הלישה. אלא על

ומקשינן: **תא שמע: יוצאין ידי חובת מצה, במצת הינא** [שאינה אפויה כל צרכה, לשון "נא"].

וכן יוצאין **במצת העשויה באילפס!** וקשיא לריש לקיש דאמר, דאין הוא בכלל "לחם". והא אף במצת בעינן לחם, כדכתיב "לחם עוני".

ומשנינן: **הכא נמי איירי, בהרתיה את האלפס ולבסוף הרביק בו את המצה!** דבכהאי גוונא, אף לריש לקיש הוא קרוי "לחם".

שנינו לעיל: יוצאין במצת הינא!

והוינן בה: **מאי הוא שיעור האפיה שעל ידו נחשבת המצה ל"מצת הינא"?**

אמר רב יהודה אמר שמואל: כל שנאפתה בשיעור כזה, שאם הוא פורסה [שוכרה] שוב אין חוטין נמשכין הימנה, הרי היא קרויה לחם, ויוצאין בה.

אמר רבא: וכן הוא דין לחמי תודה! ששחיתת זבח התודה מקדשת את הלחם הבא עמו. ואין השחיטה מקדשתו, אלא משקרמו פניו בתנור, וכבר הוא קרוי "לחם". והוא אותו שיעור של "פורסה ואין חוטין נמשכין הימנה", האמור כאן.

ותמהינן: **פשיטא** דדין מצה ודין לחמי תודה

אמר עולא: אמר לך רבי שמעון בן לקיש, הא דקתני "מעשה אלפס חייבין", הכא במאי עסקינן — כשקודם הרתיה את האלפס על גבי האש, ולבסוף הרביק בו את הלחם. וכיון שדפנות האלפס רותחים, הרי זה כעין מאפה תנור. הלכך חייבין בו בחלה.

ולא פטר ריש לקיש במעשה אלפס, אלא כשהדביק את הלחם באלפס כשהוא עדיין צונן. ואין מגיע לחם חום גדול בפעם אחת כמו בתנור. אלא מעט מעט הולך ומתגבר חומו. הלכך לא דמי למאפה תנור, והרי הוא פטור מחלה.

ותמהינן: **אבל אם הרביק את הלחם באלפס ולבסוף הרתיה אותו, מאי דינו? — אם תאמר, דאין הכי נמי דפטורין, תקשה סיפא דברייתא.**

דאדתני בסיפא "עשאן בחמה פטורין", ליפלות וליתני בדידה [במעשה אלפס גופן]. ולימא הכי: כמה דברים אמורים דמעשה אלפס חייבין, כגון שהרתיה את האילפס ולבסוף הרביק בו את הלחם. אבל אם הרביק את הלחם ולבסוף הרתיה את האלפס, לאו כמאפה תנור נינהו, ופטורין מחלה!

ומשנינן: כן באמת אמרה הבריייתא. אלא **דחיפורי מחסרי, והכי קתני: מעשה אילפס חייבין. כמה דברים אמורים, כשהרתיה ולבסוף הרביק. אבל הרביק ולבסוף הרתיה, אינו כמאפה תנור. ונעשה כמי שעשאן בחמה. ולפיכך, הרי הם פטורין!**

ויעויין בפני יהושע שתמה בדבריו. וכתב דבעמוד ב מוכרח דחלוט חשיב כאין בו משקין. שאם לא כן, מאי פריך לרבי יוחנן מהמעיסה

מודה רבי יוחנן דאף מעשה אלפס פטור. ולא פליגי כי אם בשאר הדברים השנויים במשנה. מהרש"א.

ה"מעיסה" נעשית על ידי שמניח קודם מים רותחים, ואחר כך נותן את הקמח על גבי המוגלשין [הרותחין]. ואילו ה"חליטה" נעשית על ידי שקודם נותן את הקמח, ואחר כך נותן את המוגלשין על גבי הקמח⁽¹⁾.

רבי ישמעאל בן רבי יוסי אומר משום אביו: זה וזה, בין המעיסה ובין החליטה, דינן לפטור מן החלה! שמאחר ונתבשל הקמח קודם אפייתו, תו אינו קרוי לחם, ואף אם נאפה אחר כך בתנור.

ואיכא דאמרי לה משמו: זה וזה דינן להתחייב בחיוב חלה! ואף שנתבשל הקמח ברותחין, הרי הוא חוזר להחשב "לחם" לאחר שנאפה [ואף אם נעשה באלפס. תוספות].

וחכמים אומרים: אחד זה [המעיסה], ואחד זה [החליטה] — אם לבסוף עשאן [אפאן] באילפס, הרי הוא פטור מן החלה. ואם לבסוף עשאן [אפאן] בתנור, הרי הוא חייב בחלה.

והוינן בה: אמאי מחלק תנא קמא בדעת בית שמאי ובית הלל, בין חליטה למעיסה? מאי שנא המעיסה, ומאי שנא חליטה⁽²⁾?

לחם. שפת אמת.

2. תימא, אמאי לא משני דפליגי באם עילאי גבר או תתאי גבר. דבית שמאי סברי, תתאה גבר. ולכך, אם נתן את הקמח על המוגלשין, גובר חום המים התחתונים ומבשל את הקמח. ולכן נפטר מחלה. אבל איפכא, גובר הקמח על המים ומצננם, ואינו מתבשל מחמתם. ובית הלל סברי, עילאי גבר. ומשום כן, במעיסה מחייבין ובחליטה פטריין.

היינו הך הם. שהרי הכא במצה, "לחם עוני" כתיב. ואף הכא בתורה, "חלת לחם" כתיב.

ומשנינן: מהו דתימא, הואיל וכתיב בלחמי תורה, "וחקריב ממנו אחד מכל קרבן תרומה לה". [שמביא ד' מיני לחמים, עשרה מכל מין. ומכל מין הוא נותן אחד לכהן, והשאר נאכלים לבעלים]. ודרשינן, "אחד" — שיהיה הלחם שלם, ולא יטול פרום ויתנו!

והוה אמינא, דהכא במצא הינא, כיון שלא נאפתה כל צרכה, כמאן דפריסא דמיוא. קא משמע לך רבא, דאינה כפרוסה.

מיתבי: תנן: המעיסה [קמח שנחלט במים רותחין] — בית שמאי פטריין אותה מן החלה.

ובית הלל מחייבין אותה בחלה.

החליטה — בית שמאי מחייבין אותה בחלה.

ובית הלל פטריין בה.

איזהו ה"מעיסה", ואיזהו ה"חליטה"?

והחליטה.

וצריך לומר, שהמים שנותנים בקמח נבלעים בו לאלתר. ובזמן נתינת העיסה באלפס, אין המים צפים בו.

1. ומדברי תוספות בסוגיין נראה, שלאחר שחלטן, אפאן באלפס או בתנור.

אבל מדברי הרמב"ם בפירוש המשניות לעדויות נראה, שגמר לבשל את הקמח על ידי רתיחת המים. ולדברי המחייבים, אף זה חשוב